

Mukhtasari Mkuu:

Utafiti wa kimsingi wa mfumo wa kisheria wa haki za ardhi na ujuzi wa mababu wa jamii asilia na jumuiya za mitaa nchini Peru

Roger Merino

Utafiti huu unachunguza utambuzi wa haki za ardhi na ujuzi wa mababu wa jamii asilia na jumuiya za wenyeji nchini Peru. Inachambua kwa utaratibu mfumo husika wa kitaifa na wa kitaifa wa kisheria, maamuzi ya mahakama na utawala, sera zinazofaa za umma na mahojiano na wawakilishi wa mashirika ya jamii asilia.

Sera na mifumo ya kulinda watu wa kiasili ni dhaifu

Utafiti uligundua kuwa masuala yote mawili yanategemea utawala wa udhibiti uliogawanyika, ambao hauna sera ya umoja wa umma na uongozi kutoka kwa mamlaka za kisekta zinazohusika. Zaidi ya hayo, mifumo hii ya kisheria inaweka viwango dhaifu juu ya ulinzi wa haki za jamii asilia.

Haki za eneo huathiriwa na changamoto kadhaa, kama vile

- mikataba ya kukodisha,
- utekelezaji hafifu wa kanuni ya ridhaa ya bure, ya awali na yenye taarifa;
- vikwazo vya kiutawala katika kupata hati miliki za ardhi,
- haki za kimaeneo ambazo zinaingiliana na maeneo ya hifadhi, na mikataba ya uchimbaji madini na mafuta.

Ulinzi mzuri wa maarifa asilia unatatizwa na

- mifumo dhaifu ya ushirikishwaji - inayozuia ujumuishaji wa maarifa haya katika muundo wa sera ya hali ya hewa,
- ukweli kwamba haki za watu wa kiasili juu ya maarifa haya hazitambuliwi kuhusiana na kilimo,
- kukosekana kwa njia wazi ambazo zingeweza kufanya malipo kwa matumizi ya maarifa haya kuwezekana kiutendaji;
- na ulinzi tendaji kulingana na usajili wa umma.

Kuelewa haki za ardhi na maarifa ya mababu ni muhimu ili kuunda sera madhubuti

Utafiti unaanza kutokana na dhana kwamba haki za kimaeneo na maarifa ya mababu zina mwelekeo wa kijamii, kisiasa, kiutamaduni na kiroho. Kwa upande wa haki za eneo, vipimo hivi vinaonyeshwa katika dhana ya ardhi, eneo na umiliki wa pamoja. Kwa mtazamo wa kijamii na ikolojia, ardhi ni chombo halisi ambacho jamii asiliai wana haki na wajibu wa kisheria.

Kwa mtazamo wa kisheria, umiliki wa pamoja ni mpangilio wa kisheria unaosimamia mahusiano haya ya kisheria. Kwa mtazamo wa kisiasa, eneo ni eneo la kisiasa la kijiografia ambalo watu wa kiasili hutumia kujitawala kwao.

Haki zote za kimaeneo na maarifa ya mababu zina sifa tatu za kimsingi: utangulizi (serikali iliyokuwepo kabla), dhamana maalum (kijamii, kitamaduni au kisiasa) na uadilifu (wigo wa eneo), yote haya yanatambuliwa na vyombo vya kimataifa na binadamu wa kimataifa. sheria za haki.

Vipengele hivi vina athari kubwa ya vitendo. Kwa mfano, utangulizi unamaanisha kuwa jina lolote linalopatikana ni la kutangaza na halianzishi haki zozote. Dhamana maalum huweka haki za kimaeneo kama hali inayowezesha kufurahia haki nyingine (kwa mfano, mashauriano ya awali, kufurahia manufaa ya kiuchumi ya kunyonya eneo, fidia, kutambuliwa kama watu wa kiasili, n.k.). Uadilifu unamaanisha kuwa kunapaswa kuwa na ulinzi wa kipekee wa kisheria katika eneo lote la eneo la kiasili.

Vyombo vya kisheria vya sasa vina utambuzi mdogo wa haki za ardhi

Utafiti huu unachambua vyombo vya kikanuni vilivyo chini ya mamlaka ya mamlaka mbalimbali za kisekta, zikiwemo za Mazingira, Utamaduni, Uchukuzi na Mawasiliano, Nishati na Madini, Kilimo, Haki (Masjala za Umma) na Urais wa Baraza la Mawaziri (Mipaka ya Wilaya).

Utafiti uligundua kuwa haki za eneo zinatambuliwa moja kwa moja na kwa njia zisizo za moja kwa moja katika vyombo vyenye malengo yafuatayo:

- Kutoa hati miliki za ardhi kama njia ya kukuza ushirikishwaji wa kijamii na maendeleo ya kiuchumi ya ndani; na kama njia ya kulinda maeneo ya misitu;
- Utekelezaji wa haki ya kushiriki katika uidhinishaji wa sera na uendelezaji wa miradi ya uzidujaji na miundombinu;
- Kuzingatia ahadi kama vile makubaliano ya awali ya kuendeleza mipango ya kiuchumi;
- Kulinda uadilifu wa kitamaduni wa watu katika kutengwa kwa hiari na mawasiliano ya awali.

Ufanisi wa malengo haya, hata hivyo, umekuwa mdogo sana. Kuna upungufu mkubwa katika idadi ya hati miliki za ardhi zinazotolewa kwa jamii. Dhamana maalum haiheshimiwi wakati wa kutekeleza taratibu shirikishi, ambazo huchukuliwa kama mazoezi ya kuweka alama kwenye sanduku badala ya njia ya kulinda haki ya kujitawala asilia. Uadilifu wa eneo huachwa bila kulindwa na mfumo wa kisheria ambao hautambui haki za eneo juu ya maliasili.

Ukosefu wa sera kuu kuhusu maarifa ya mababu

Kuhusu maarifa ya mababu, utafiti unaonyesha kwamba, licha ya Katiba ya Kisiasa ya 1993 kutotambua waziwazi haki za jamii asilia kuhusiana na maarifa haya, haki hizi zinatambuliwa kwa njia isiyo ya moja kwa moja katika haki ya utambulisho wa kitamaduni. Zaidi ya hayo, wajibu wa kulinda maarifa asilia unatambuliwa katika vyombo kadhaa vya kimataifa vilivyotiwa saina na Peru. Mikataba hii ni pamoja na Mkataba wa Bayoanuwai (1992), Mkataba wa Kulinda Turathi za Utamaduni Zisizogusika (2003), Mkataba wa Kimataifa wa Rasilimali Jeni za Mimea kwa Chakula na Kilimo (2001) na Itifaki ya Nagoya ya Upatikanaji na Ugawanaji wa Faida (2010 Nagoya Protocol).

Linapokuja suala la udhibiti wa kisekta, ujuzi wa mababu unachukuliwa kama suala mtambuka, ingawa mwelekeo na nyanja za ulinzi hutofautiana baina ya sekta. Katika kiwango hiki, mamlaka za kisekta mara nyingi hutambua maarifa ya mababu, kwa njia isiyo ya moja kwa moja au kwa maana hakuna sera ya jumla.

Kwa kielelezo, haki za jamii asiliai zinatambulika vyema kuhusiana na ujuzi wao wa misitu, jambo ambalo linaleta hitaji la kupata kibali chao cha bure, cha awali na cha habari cha kutumia rasilimali za misitu. Katika maeneo ya haki za lugha, elimu ya tamaduni na utunzaji wa afya kati ya tamaduni, ujuzi wa mababu unatambuliwa kuwa na thamani ya asili, na hivyo kutoa haki kama kipengele cha haki ya msingi ya kuheshimu utambulisho wa kitamaduni.

Katika maeneo mengine, inalindwa kuhusiana na jukumu lake katika michakato shirikishi, kama vile mashauriano ya awali, ambayo lazima yahusishe mazungumzo ya kitamaduni. Pia ina jukumu muhimu katika jitihada za kukabiliana na mabadiliko ya tabia nchi na katika uhifadhi wa maeneo ya asili yaliyohifadhiwa. Kwa hakika, vyombo mbalimbali vimeanzisha taratibu shirikishi zinazofanya kazi kutokana na dhana kwamba ujuzi wa mababu unaweza kutoa mchango mkubwa kwa sera za mazingira. Katika mazoezi, hata hivyo, taratibu hizi ni dhaifu na zina athari kidogo.

Uundaji wa maarifa ya mababu kama suala la mali ya kiakili ni suala lingine. Taasisi ya kitaifa ya ushindani na haki miliki, INDECOPI¹, imeanzisha rejista mbili - moja ya umma na moja ya kibinafsi - ili kuwezesha jamii asilia kulinda maarifa yao na kufaidika na matumizi yake. Ingawa kiasi kinachoongezeka cha maarifa kimesajiliwa, kanuni zinazosimamia zinatambua tu haki juu ya maarifa ya pamoja, mara maarifa hayo yanaposajiliwa.

Kabla ya kusajiliwa, maarifa huchukuliwa kuwa katika uwanja wa umma na bila ulinzi wa kisheria. Maarifa ya mababu katika sekta ya kilimo, kwa mfano, yanahusu kilimo-hai, kilimo cha familia na mbegu, lakini haijalindwa kwa uwazi. Badala yake, mfumo wa udhibiti unatambuliza tija, mafunzo ya kiufundi na uigaji katika soko huru.

Mashirika ya kiasili hayahisi kuungwa mkono na serikali, kwa kuwa mifumo ya kisheria haifanyi kazi vya kutosha.

Kwa kifupi, mifumo ya udhibiti inayosimamia haki za eneo na maarifa ya mababu ina mwelekeo wa kugawanya sekta zote, lakini, hata hivyo, imegawanyika sana. Hii ina maana kwamba hakuna mkabala mkuu wa sera. Wala hakuna mipango ya sekta nyingi au hata ya kissekta inayoweka malengo mahususi katika maeneo haya mawili.

Hata katiba inatambua kwa njia isiyo ya moja kwa moja haki za kimaeneo na maarifa ya mababu, huku viwango vya kimataifa vya haki za binadamu vikishindwa kuleta utambuzi thabiti wa kisheria kuhusiana na haki ya kujiamulia asilia. Mashirika ya kiasili na mashinani hayana imani kwamba mifumo ya udhibiti inayotawala eneo lolote itakuwa na ufanisi au kwamba mamlaka husika itaitekeleza.

Linapokuja suala la utambuzi wa kimaeneo, mashirika ya kiasili yaliyoshauriwa yanakubali kwamba utaratibu wa sasa wa kupata hati miliki za ardhi ni wa ukiritimba na wa gharama kubwa, na yenye madhara kwa jamii. Pia wanakubali kwamba mamlaka za umma zinaonyesha nia ndogo katika kukidhi mahitaji ya jamii asilia kwa heshima na haki za eneo lao na kwamba badala yake mamlaka hizi zinatafuta kugawanya maeneo ya kiasili na kukwepa hitaji la kupata idhini ya bure, ya awali na ya habari.

Mapendekezo ya kushughulikia masuala ya eneo

Kuna mapendekezo mbalimbali kuhusu jinsi ya kushughulikia matatizo haya.

- Moja ni pamoja na kujenga uwezo katika sekta ya umma kwa kushirikiana na jamii asilia. Kufanya hivyo kutahitaji mgao wa juu wa bajeti na rasilimali za kiufundi zaidi ili kuwezesha serikali za mikoa kushughulikia maombi ya hati miliki za ardhi haraka na kwa ufanisi zaidi. Hili nalo litahitaji taratibu za usimamizi kurahisishwa na taarifa kusambazwa kwa upana zaidi ili kusaidia jamii kuwasilisha nyaraka zinazohitajika bila kutegemea washauri wa nje wa sheria.
- Utawala wa eneo pia unaweza kuboreshwa kupitia mageuzi ya dharura. Marekebisho hayo yanaweza kuanzisha rejista za umma ili kutambua utu wa kisheria wa serikali za maeneo zinazojiendesha. Maeneo ya kiasili basi yatalazimika kuzingatia mipango ya kisheria ya mali ya pamoja, kwa kufuata sheria zinazolingana za usimamizi kuhusu usajili.
- Mbinu kubwa zaidi itakuwa ni kuleta mageuzi makubwa ya utawala wa eneo nchini. Katika hali hii, taifa la kiasili lingeanzishwa kama ngazi ya ziada ya serikali ndani ya muundo wa shirika wa serikali. Sehemu inayolingana ya eneo na mipaka yake itatambuliwa kisheria, badala ya kuwa suala la usajili wa umma. Kwa hivyo, haki za eneo hazitaeleweka tena kama haki za kumiliki mali chini ya mamlaka ya kijiografia ya serikali za mitaa na mikoa, lakini kama haki zinazohusishwa na eneo ndani ya mamlaka ya eneo la serikali hizi.

Mapendekezo ya kushughulikia maswala ya maarifa ya mababu

Sobre el conocimiento indígena, las organizaciones coinciden en que el marco normativo es en gran medida desconocido y falta una adecuada difusión en las comunidades. También coinciden en que las plataformas participativas son débiles. Al respecto, el estudio plantea algunas propuestas.

- Kuhusu maarifa asilia, mashirika yaliyoshauriwa yanakubali kwamba watu kwa kiasi kikubwa hawajui mfumo wa sheria uliopo, ambao haujasambazwa ipasavyo kwa jamii. Pia wanakubali kwamba majukwaa yaliyopo ya ushiriki ni dhaifu. Katika suala hili, utafiti hutoa idadi ya mapendekezo.
  - Kwanza, wabunge wanapaswa kuzingatia upya ulinzi wa maarifa haya kama mali ya kiakili, ikizingatiwa kuwa ni haki ya mababu. Iwapo makampuni au watu binafsi watatumia maarifa haya bila ridhaa, watu ambao ujuzi wao unatumiwa kwa hiyo watakuwa na haki ya kudai fidia na kwamba shughuli hiyo ikomeshwe, iwe wamesajili au la. Njia kama hiyo ingewezekana kudai ulinzi wa maarifa yote ya mababu.
  - Kuhusiana na kilimo cha familia na kilimo hai, kuna njia shirikishi (kama vile Mfumo Shirikishi wa Dhamana) ambazo huwezesha jamii kuthibitisha mazao yao ya kiikolojia. Hata hivyo, wazalishaji wadogo wanadai kupitishwa kwa kanuni maalum juu ya vyeti.
  - Kuhusu ushiriki wa mashirika ya kiasili katika majukwaa ya majadiliano na majukwaa kuhusu mabadiliko ya tabia nchi, itakuwa muhimu kuimarisha mashirika wakilishi kwa kuweka miongozo iliyo wazi kuhusu nani anaweza kushiriki na jinsi gani. Hatimaye, badala ya kuunda tume nyingi juu ya vipengele tofauti vya ujuzi wa mababu, ambayo mara nyingi hushindwa kufikia matokeo madhubuti, mamlaka za kisékta zinazohusika na utamaduni zinapaswa kushinikiza kupitishwa kwa sera ya sekta mbalimbali kuhusu maarifa asilia.
-

